
Actuele vragen bij de gereformeerde ambtsvisie

M.C. Batenburg en M. van Dam

Abstract

This essay responds to actual questions about the reformed view of office in the church, received by the editorial staff of this journal. What is the essence of church office and being an officebearers? Developments, discussions and pragmatic decisions at recent Synods contribute to a sense of uncertainty and confusion regarding the proper place and task of the minister of the Word. Consequences of these decisions with respect to theologians who graduated to a university in the applied sciences serve as a case in point. A biblical reorientation is needed.

‘In zijn boek *Oorsprong en functie van het ambt* vertelt prof. A.F.N. Lekkerkerker dat een praeses synodi in een kroniek over de jaren 1948/1949 verzuchtte: “Wat is een ambt, wat is een ambtsdrager? Het is nog niet uitgemaakt, ik zal het ook niet uitmaken.” Onze vraag gaat nog even verder: Máákt het iets uit?’

Deze uitspraak is te lezen in het vierjaarlijkse rapport van het Generale College voor de Visitatie binnen de Protestantse Kerk in Nederland.¹ Het rapport besteedt uitgebreid aandacht aan het ambt en de ambtsbeleving in de kerk en daarbij is duidelijk dat alle vanzelfsprekendheid voorbij is. Wat in het oog springt, is dat het voor steeds meer gemeenten moeilijk is om de vacatures binnen de kerkenraad te vervullen. Gemeenteleden stellen zich eerder beschikbaar voor een bepaalde taak of functie, dan voor een ambt. Het rapport schrijft: ‘Het ambt is verbonden aan de verrichting van taken. Maar we raken het wezen van het ambt niet zolang we spreken over de taken, of de moeite om voldoende gemeenteleden te vinden die een taak op zich willen nemen.’ (p. 16)

Discussie in de kerk

Maar wat is dan ‘het wezen van het ambt’? In de Protestantse Kerk in Nederland klonk de afgelopen jaren, in ieder geval binnen de synode, steeds luider de vraag naar een dragende protestantse ambtsvisie. Het was opvallend dat in de bespreking van het visitatierapport in november 2011 de synode

1 Rapport van het Generale College voor de visitatie binnen de Protestantse Kerk in Nederland, *Overzicht van het geestelijk leven van gemeenten en kerk 2008-2011*.

geen genoegen nam met een beschrijving van de ambtsvisie die ten grondslag ligt aan de huidige kerkorde. De afgelopen jaren moesten besluiten genomen worden over rapporten die voortkwamen uit het werk van de commissie-Veerman. Het ging over de positie van kerkelijk werkers (Kunnen zij in een ambt worden bevestigd? Mogen ze de sacramenten bedienen?), over functie-differentiatie, centraal werkgeverschap van predikanten, de pastor pastorum, en teamvorming van predikanten.

Het betreft heel diverse onderwerpen, maar ze zijn toch ook met elkaar verweven. Regelmatig klonk in discussies over deze onderwerpen dan ook de vraag naar de consequenties voor het ambt. Worden er niet bewust of onbewust belangrijke wissels omgezet? Worden de consequenties van praktisch ogende oplossingen voldoende voorzien? Behalve in de synode lijken breder in de kerk vragen te leven rond het ambt. Vragen die ingegeven zijn door ontwikkelingen in kerk en maatschappij in deze tijd en ook wel door contacten met andere christelijke stromingen.

Een concretisering: ambt en bevoegdheden

Al langere tijd wordt in de kerk het gesprek gevoerd over de bevoegdheden die gekoppeld zijn aan het ambt van predikant. Dit gesprek kwam op de agenda vanwege de praktijk dat in steeds meer gemeentes kerkelijk werkers werkzaam zijn. Het betreft theologen met een hbo-opleiding die zich in gemeentes inzetten voor één of meer specifieke taken. Wat zijn hun bevoegdheden? Sommigen van hen gingen al voor in diensten. Zou er ook de mogelijkheid zijn om voor te gaan in de bediening van de sacramenten? Veel kleine gemeentes, waar het beroepen van een predikant lastig is geworden, zouden hiermee geholpen zijn.

Na een lange discussie besloot de synode van de Protestantse Kerk dat een kerkelijk werker die in het ambt van ouderling of diaken is bevestigd en preekbevoegdheid heeft gekregen, ook in zijn of haar eigen kleine gemeente de sacramenten mag bedienen. Ook is er inmiddels een kerkordeartikel dat het mogelijk maakt om in (niet nader gespecificeerde) 'bijzondere diensten' niet-bevoegde voorgangers te laten voorgaan. Ook missionaire situaties, waarin gezocht wordt naar nieuwe vormen van kerk-zijn, geven soms aanleiding om bepaalde vertrouwde structuren te relativeren.

Tot voor kort kende de kerk alleen aan het ambt van predikant de bevoegdheden van woordverkondiging en sacramentsbediening toe. Wat betekent het dat daarin nu dingen schuiven? Of is de verbinding tussen ambt, woordbediening en sacramenten vanuit de Schrift veel minder duidelijk te leggen dan altijd gebeurde?

Praktijk in gemeenten

‘Als er gesproken wordt over uitholling van het ambt kan het niet gaan over het gegeven dat taken die voorheen toebedeeld waren aan ambtsdragers nu ook gedaan worden door gemeenteleden die geen ambtsdrager zijn. We kunnen het alleen maar toejuichen als gemeenteleden bereid zijn taken en functies te vervullen.’ (*Overzicht van het geestelijk leven van gemeenten en kerk 2008-2011*, p. 13) Tegelijk is dit in de praktijk nog niet zo evident. Binnen gemeentes is een grote diversiteit aan taken: inhoudelijk met het hoofd of juist praktisch met de handen. Diaconaal, missionair, in jeugdwerk en catechese, alsook bestuurlijk, pastoraal, rond het beheer van de gebouwen. Maar waarom hebben sommige personen die dit soort taken uitvoeren een stickertje ‘ambtsdrager’ en anderen niet? De voorzitter van de evangelisatiecommissie die daarbij ook nog een zoekerskring leidt, is bijvoorbeeld geen ambtsdrager, de diaken die de collecteroosters opstelt wél. Hoe kun je dat verschil nu precies definiëren en uitleggen?

De lutherse traditie is bekend met het algemeen priesterschap der gelovigen en het openbare ambt van Woord en sacrament, toebedeeld aan de predikant. Daarnaast kende de lutherse kerkorde mensen die geroepen zijn tot bijstand in het openbare ambt van Woord en sacrament: ouderlingen, kerkrentmeesters, diakenen, kerkmusici en andere diensten. Het woordgebruik is hetzelfde als dat van de gemeentes die stammen uit de calvinistische traditie, maar de invulling en beleving zijn anders.²

In de protestantse traditie kennen we de ambten van ouderling, predikant en diaken. Maar voldoet deze drieslag in de huidige tijd nog? Waarom is het in veel gemeentes (ook in ‘grotere’ gemeentes) eigenlijk zo moeilijk om ambtsdragers te vinden? Wat betekent het bijvoorbeeld dat meer en meer kerken gaan werken met een kleine kerkenraad die zich laat ondersteunen door werkgroepen voor de betekenis van het ambt? Wordt hiermee niet de weg ingeslagen van een verdere devaluatie van gereformeerde visie op het ambt? Is het dan toch niet beter om meer gemeenteleden die een intensieve inhoudelijke of leidinggevende taak in de gemeente vervullen, in het ambt te bevestigen? Of zou dit juist mensen afstoten?

2 W.G. Sonnenberg en J. Waagmeester, ‘Ambt en ambtsbeleving in de PKN’, in: *Kontekstueel, Tijdschrift voor gereformeerd belijden nu*, mei 2012, p. 6-9.

Moeten we misschien uit de ontwikkelingen die we in deze tijd zien de conclusie trekken dat de gereformeerde ambtsvisie minder goed raad weet met de situatie van een kerk die krimpt? Of biedt de gereformeerde ambtsleer ruimte voor een meer pragmatische benadering van het ambt?

Een aantal concrete vragen

Aan de huidige kerkorde van de PKN ligt uiteraard een visie op het ambt ten grondslag. Conform het belijden van de kerk (de Heilige Schrift als bron en norm) is er echter ook behoefte aan nieuwe bijbels-theologische bezinning in de context van vandaag. Om welke bijbelteksten kunnen we, wanneer we nadenken over het ambt, niet heen? En in hoeverre spreken Oude en Nieuwe Testament beide mee in deze bezinning? Er wordt soms makkelijk gezegd dat er geen afgeronde ambtsvisie in de Bijbel wordt aangetroffen, maar (opnieuw) de richtingwijzers of bouwstenen in de Schrift aanwijzen is geen overbodige luxe.

Wanneer we vanuit de bronnen van Schrift en traditie bepaalde grondlijnen en basisprincipes kunnen verwoorden voor vandaag, maakt dat het mogelijk om weloverwogen om te gaan met de knelpunten die op dit moment in de kerk worden ervaren. Niet alleen rond de beleving van het ambt in de gemeenten, maar ook rond allerlei praktische zaken zoals hierboven beschreven.